

Plumas

Apropant Catalunya i Occitània. Una lectura de l'epistolari Sales – Lesfargues

Marta Pasqual

References

Electronic reference

Marta Pasqual, « Apropant Catalunya i Occitània. Una lectura de l'epistolari Sales – Lesfargues », *Plumas* [Online], 4 | 2024, Online since 30 November 2023, connection on 05 March 2024. URL : <https://plumas.occitanica.eu/1120>

ABSTRACTS

Aquest article ofereix una lectura de l'epistolari entre Joan Sales i Bernard Lesfargues, consultable al Dipòsit Digital de Documents de la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquests dos homes de lletres es van cartejar durant una vintena d'anys. El punt de partida va ser la traducció que Lesfargues va fer al francès de la novel·la *Incerta glòria*, de Sales, però, més enllà d'aquest fet, la correspondència permet conèixer, en primer lloc, la metodologia de treball de Sales com a traductor recreador; en segon lloc, conté reflexions importants dels

dos autors sobre la seva concepció de les antologies; finalment, les cartes posen en evidència com tots dos van exercir com a ponts culturals amb la finalitat d'enriquir i eixamplar les literatures respectives: catalana, occitana i francesa.

INDEX

MOTS-CLÉS

[Lesfargues Bernard](#), [Sales Joan](#), [correspondance](#), [traduction](#), [méthodologie](#), [ponts culturels](#)

KEYWORDS

[Lesfargues Bernard](#), [Sales Joan](#), [correspondence](#), [translation](#), [methodology](#), [cultural bridges](#)

PARAULES CLAU

[Lesfargues Bernard](#), [Sales Joan](#), [correspondència](#), [traducció](#), [metodologia](#), [ponts culturals](#)

OUTLINE

[Consideracions prèvies](#)

[Els eixos temàtics de l'epistolari](#)

[El procés de redacció i traducció de la novel·la Incerta glòria](#)

[La metodologia de treball de Sales com a traductor](#)

[L'intervencionisme de Sales](#)

[La capacitat dels dos corresponsals de fer de pont entre dues \(o tres\) literatures: la catalana, l'occitana i la francesa](#)

[La reflexió teòrica entorn de les antologies i l'establiment dels cànons literaris](#)

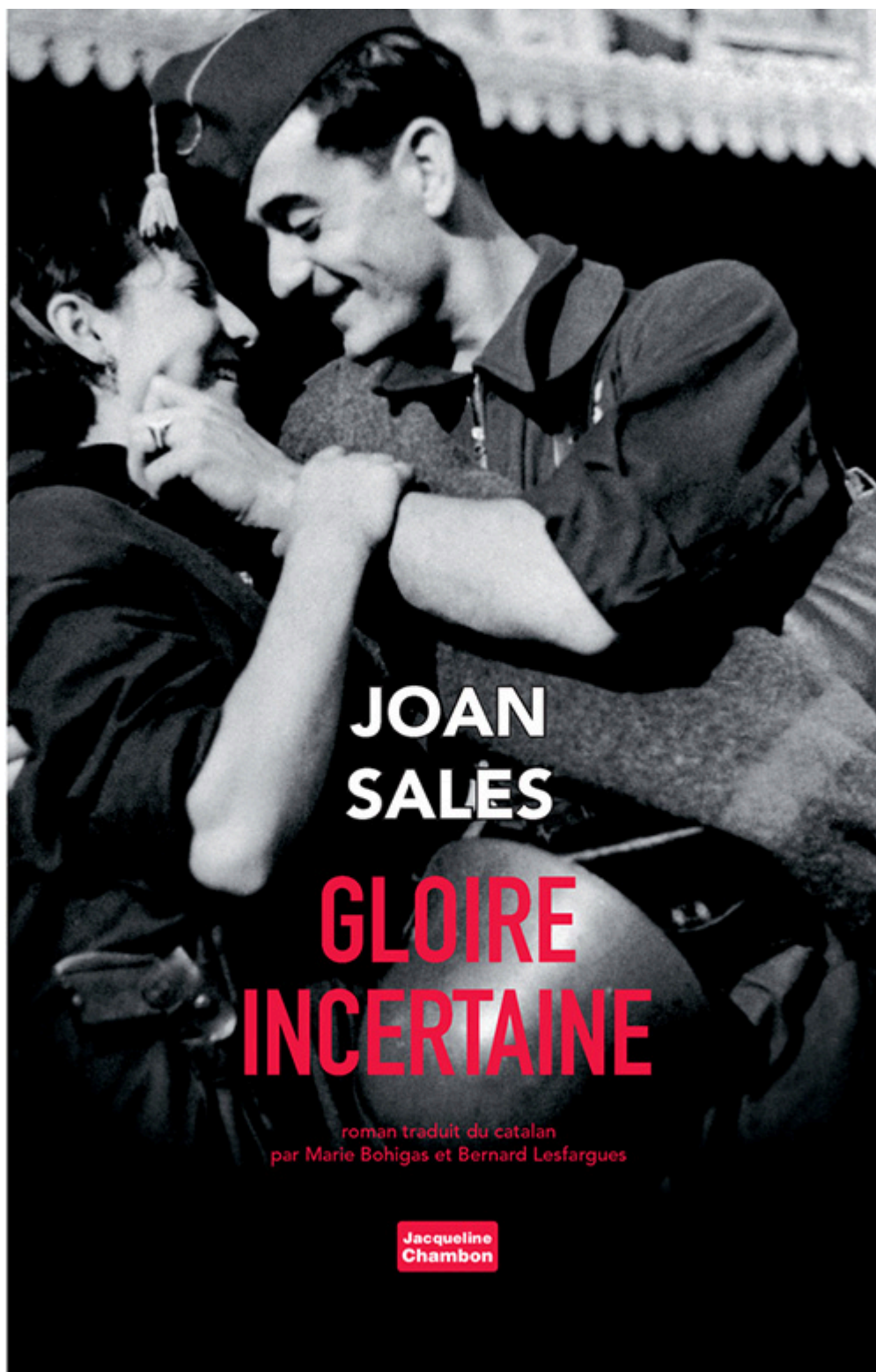
[La voluntat d'eixamplar coneixements literaris](#)

[Conclusió](#)

FULL TEXT

Monsieur, Nous venons d'acheter les droits d'un ouvrage en langue catalane, *Incerta glòria*, de Joan Sales. Monsieur Juan Goytisolo, dont nous avons récemment publié un roman, et qui est lui-même Catalan, nous transmet votre nom, en nous disant que vous pourriez peut-être être intéressé par la traduction de ce livre. Pouvez-vous me dire s'il en est ainsi ?

- 1 Aquestes paraules són un fragment d'una carta que l'editor de Gallimard Michel Mohrt va adreçar a Bernard Lesfargues el 20 de maig de 1957 i marquen l'inici de la relació entre Bernard Lesfargues (Brageirac, 1924-2018) i Joan Sales (Barcelona, 1912-1983), dos escriptors, antòlegs, traductors i editors; dos noms imprescindibles en la literatura del nord i del sud dels Pirineus, en l'àmbit de l'escriptura i de la reescriptura; dos noms associats a la creació d'unes plataformes editorials al servei de les llengües occitana i francesa, en el primer cas (Fédérop), i de la llengua catalana, en el segon (Club Editor).

Réédition récente chez Actes Sud (2018) de la traduction de Marie Bohigas et Bernard Lesfargues

Consideracions prèvies

- 2 El Dipòsit Digital de Documents de la UAB permet la consulta de les cartes digitalitzades que Sales va enviar a Lesfargues al llarg d'una vintena d'anys. Es tracta d'una correspondència que revela una

història destinada a eixamplar horitzons literaris i s'erigeix, alhora, com una peça valuosíssima per resseguir el procés de gènesi de la novel·la *Incerta glòria*, escrita per Sales i traduïda al francès per Lesfargues. L'original –retallat en aquell moment a causa de la censura espanyola– i la seva versió francesa constitueixen, segurament, un cas rar en la història de la traducció perquè no segueixen el patró convencional de traslladar un text definitiu d'una llengua a una altra sinó que el text original es troba encara, en el mateix moment en què Lesfargues l'està traslladant a la llengua francesa, en procés de reescriptura i de revisió per part del seu autor. *Incerta glòria* i *Gloire incertaine*, per tant, són dos textos indissociables que creixen i es retroalimenten constantment. Aquest fet significa, forçosament, que els dos autors van haver d'establir un diàleg –epistolar– per poder avançar, gairebé en paral·lel, en la novel·la de Joan Sales.

- 3 En aquest article, però, no ens centrarem en el procés de redacció i traducció d'*Incerta glòria*, que ja ha estat estudiat, sinó que l'objectiu serà el de mirar de fer visibles els altres aspectes tractats en la correspondència. Sales i Lesfargues van servir-se dels coneixements literaris de l'un i de l'altre per ampliar els propis i contribuir, d'aquesta manera, a l'enriquiment de dues literatures que, durant els anys en què es produeix l'intercanvi epistolar, volien ser silenciades pels governs estatals dels països respectius.
- 4 En un article publicat a *Visat* l'any 2008, Lesfargues explicava la seva primera trobada amb la llengua catalana. Va ser el 1940 o 1941, quan va topar amb un exemplar de la *Revista de Catalunya* a la Biblioteca Municipal de Brageirac i va descobrir, amb estupor, l'existència d'una « llengua estrangera » molt propera al « patuès ». Més endavant, Lesfargues es guanyava la vida fent classes d'espanyol, mentre es preparava per obtenir el CAPES i l'Agrégation. Mentrestant, Sales havia hagut de fugir de París, on es trobava exiliat d'ençà de l'any 1939

i, més endavant, el seu periple l'havia portat fins a República Dominicana, on va treballar fent classes particulars als fills de l'alta societat. Quedaven encara uns quants anys perquè Lesfargues i Sales engegessin els seus projectes culturals però s'havia iniciat la seva formació.

- 5 Més endavant, l'any 1942, Sales i la seva família van arribar a Mèxic. Allà, al costat d'altres exiliats catalans, Lluís Ferran de Pol, Raimon Galí i Josep Maria Ametlla, va crear la revista *Quaderns de l'exili* (1943-1947), de caràcter combatiu i patriòtic. També va ser a Mèxic on va aprendre l'ofici de linotipista i va viure les seves primeres experiències editorials, treballant a l'editorial Biblioteca Catalana, dirigida per Bartomeu Costa-Amic. Va tenir cura de les edicions, anotades i comentades, de *L'Atlàntida* (1945) i de *Canigó* (1948), de Jacint Verdaguer; també, de la *Nacionalitat Catalana* (1947), d'Enric Prat de la Riba; i, per últim, es va ocupar de l'*Antologia completa mínima* (1947), de Teodor Llorente, i de *Poesies* (1948), del seu íntim amic Màrius Torres.
- 6 Aquest darrer havia mort l'any 1942, víctima de la tuberculosi. Les seves poesies són el seu llegat però també ho és la correspondència entre el poeta i Joan Sales durant els anys 1936-1941. L'epistolari, publicat per primera vegada l'any 1976, és un testimoni imprescindible per entendre la concepció literària dels dos escriptors i, alhora, ofereix una descripció de primera mà de la guerra d'Espanya, en la qual Sales va participar com a soldat voluntari de l'exèrcit republicà. És gràcies a aquest epistolari, escrit des del front d'Aragó, que esdevé possible conèixer algunes de les opinions més primerenques de Joan Sales sobre la qüestió occitana.
- 7 « ¿ Què hi pot haver de cert en aquesta *Renaissance* occitana de la qual es torna a parlar ? », pregunta Sales a Torres en una carta escrita el 29 de novembre de 1937. I continua :

N'hi ha que hi creuen, jo no sé gaire què pensar-ne. M'agradaria que la nostra pàtria abracés, com diuen els occitanistes, des dels Alps fins al Cantàbric i des del Loira fins al Segura ; en altre temps s'havia considerat que l'occità i el català eren dues variants del mateix idioma i el fet és que no costa gens de llegir en occità, fins i tot, com és el meu cas, sense haver-lo estudiat gaire... Et diré amb tota franquesa que en els moments actuals m'atreu molt més com a idea la Corona catalano-aragonesa que no pas la fabulosa Occitània. Amb aquesta ens lliga la semblança de la llengua, però amb Aragó la història, la geografia i ara la guerra... Però a Barcelona ningú no pensa en aquestes coses; s'estimen més somniar en Occitània precisament perquè és impossible. Així no els obliga a cap esforç. És trist però és així.

- 8 Tal com recorda August Rafanell al seu assaig *La il·lusió occitana*, hi havia hagut un temps en què el català i l'occità s'havien considerat variants d'un sol idioma. Però d'ençà de 1934, anomenat per Rafanell « any zero », « al voltant de la vella idea d'unió lingüística transfronterera s'havia estès una capa de silenci que acreixia les distàncies ». La guerra manava i imposava una identitat « purament operativa », de manera que, si bé la semblança de llengua entre catalans i occitans existia, per a Sales no resultava pas primordial. (Rafanell 2006, 1266-1267)
- 9 Rafanell també explica que els occitanistes de l'Institut d'Estudis Occitans havien renunciat a pensar el seu país en termes de territori. Malgrat aquest fet, però, l'any 1946, Lesfargues, al costat de Robert Lafont, va publicar una antologia de jove poesia occitana, on els noms de quatre poetes catalans es barrejaven enmig dels trenta-un que conformen l'antologia. (Lesfargues i Lafont, 1946). Es tractava de Gumersind Gomila, Joan Esteve, Enric Brupau i Joan Baptista Xuriguera. Al prefaci, signat per Pierre Darmangeat, hi podem veure la voluntat clara de constatar l'existència d'una « floraison » de la literatura occitana :

La littérature d'Oc n'est plus le divertissement aimable et sans conséquence de provinciaux désœuvrés. L'exception est devenue la règle, et l'Occitanie a repris pleine conscience d'elle-même. Elle est une des forces vives de notre pays, un aspect valable de notre culture, parce que rendue à sa vocation : l'universalité. (p. 5).

- 10 Enlloc no hi ha, en canvi, cap explicació de per què la llengua catalana forma part d'aquest recull. Al costat de cada poeta, s'hi explicita la varietat dialectal corresponent: « languedocien », « gascon », « limousin », « provençal » i, també, « catalan », com si es tractés d'un dialecte més. De fet, l'antologia s'obre i es clou amb dos poemes escrits en català.
- 11 Al llarg de l'epistolari Sales-Lesfargues, l'editor català fa diverses reflexions entorn del parentiu entre les llengües catalana i occitana, malgrat que, en unes quantes ocasions, confessa a Lesfargues les dificultats que li planteja llegir en occità : « Pauvres occitans du Sud, qui ne comprenons plus l'occitan du Nord ! » (21 de maig de 1965). A la mateixa carta, explica la sensació que té com a lector en occità :

La plupart de vos mots et expressions sont pour nous transparents, beaucoup sont exactement catalans sans nulle autre différence que l'orthographe. Ce qui nous arrive, c'est que soudain un mot que nous ne comprenons pas, nous voile le sens, ou tout au moins la nuance, de toute la phrase; c'est alors que le « secours » de la « revirada » de Jean-Marie [Auzias] nous est indispensable.

- 12 De fet, en més d'una ocasió, per poder llegir en occità, Sales necessita, primer, fer una lectura de la traducció en francès. És el cas, per exemple, del que li va ocórrer quan llegia el recull poètic *Cap de l'aiga* de Lesfargues.

J'ai lu et relu plusieurs fois Cap de l'aiga. Grâce à la traduction littérale en français j'ai pu bien comprendre ma langue – et c'est triste pourtant [sic] devoir recourir au français pour comprendre notre propre langue ! Avec cette particularité : je comprends mieux le français et nonobstant il m'est toujours étranger, parfois je ne comprends une phrase occitanienne et nonobstant, même mystérieuse, elle me sonne comme très familière. Comme la voix d'une personne très aimée, dont le timbre soulève en nous mille souvenirs, et que, à cause d'une étrange amnésie, nous ne comprenons plus. Je parle, naturellement, de certaines phrases. Il y a, au contraire, des vers, des strophes et des poèmes entiers qui sont tout à fait catalans, avec seulement de très petites différences. (9 de maig de 1958)

- 13 La qüestió del passat comú apareix, sovint, lligada al petit poble català de Siurana (definit per Sales com « ce coin d'Occitanie »), on la família Sales hi anava a estiuejar i on, diverses vegades, havien rebut també, convidada, la família Lesfargues.

Je songe que Siurana est aussi vôtre – des occitans de France – que nôtre – des occitans d'Espagne –, car si je ne me trompe pas sa conquête a dû être la dernière entreprise guerrière faite en commun par nous tous, qui alors (1153) n'étions qu'un seul peuple, ou au moins n'étions encore séparés par des États artificieux. [...] C'est donc bien explicable que vous trouviez à Siurana un air de « chose vécue », le cri de l'atavisme. Par notre sang, nous ne sommes qu'un seul peuple, étendu aux deux côtés des Pyrénées. (9 d'octubre de 1958)

Els eixos temàtics de l'epistolari

- 14 La lectura de l'epistolari mostra diversos eixos temàtics a partir dels quals –assumint que la font d'aquest estudi la constitueixen únicament les lletres de Sales enviades a Lesfargues i, per tant, és incompleta–, és possible reflexionar sobre les qüestions següents :

El procés de redacció i traducció de la novel·la *Incerta glòria*

- 15 El primer punt és, de fet, el desencadenant de tot l'epistolari i, per tant, constitueix l'origen de la relació entre els dos autors. La història de la traducció francesa d'*Incerta glòria* a càrrec de Lesfargues, ja va ser estudiada, fa uns anys, per Xavier Pla. A l'article, «Joan Sales, un traducció i una novel·la sense punt final», Pla va explicar el procés de traducció de la novel·la i com Sales va convertir « l'excés en una de les bases de la seva poètica creativa », ja que entre 1957 i 1959, en paral·lel a la traducció francesa, va reescriure de dalt a baix la novel·la i va redactar-ne nous fragments. (Pla 2004, 153-166 ; 2011, 9-19). El resultat, tal com podem llegir a l'epistolari, va satisfer plenament Sales : « *C'est parfait. Merveilleusement exact; vous avez le don d'un style précis, qui sait dire exactement les choses, et les dire dans un français très beau, simple, direct, clair. C'est beaucoup mieux que l'original.* » (16 de juny de 1959).

La metodologia de treball de Sales com a traductor

- 16 El segon aspecte, que té a veure amb la metodologia de treball de Sales com a traductor, ens mostra alguns exemples que evidencien la seva faceta com a reescriptor, és a dir, no podem considerar Sales com un traductor que es limita a traslladar un text d'una llengua a una altra sinó que, més aviat, actua com un coautor, ja que duu a terme unes traduccions en què la creativitat juga un rol molt destacat (Pasqual 2012). Aquest fet es veu molt clarament quan Sales explica a Lesfargues la traducció que duu a terme de la novel·la *Tibal lo Garrèl*, de Loïs Delluc. La novel·la havia estat una recomanació de Lesfargues. Gràcies a les cartes, sabem que Sales va llegir la novel·la a Siurana, entre el 5 i el 7 d'agost de 1961. De seguida, va fer saber al seu amic que l'havia entusiasmat perquè es tractava d'un poema en prosa, i ho

comparava amb *El Crist de nou crucificat* (Nikos Kazantzakis) o amb *Solitud*, de Víctor Català (Caterina Albert). Només hi veia un obstacle: considerava que la novel·la era massa curta i que l'extensió no s'ajustava als paràmetres de l'editorial. Per aquest motiu, Sales va demanar a Lesfargues que el posés en contacte amb l'autor de la novel·la. Sales sabia que hi havia una part inèdita. Lesfargues va actuar —amb èxit— com intermediari i, d'aquesta manera, Sales va poder llegir tota la segona part de la novel·la. Malauradament, li va semblar un « roman rose », però això no va impedir que en realitzés la traducció. D'una banda, per allargar el volum, va decidir, i així li va fer saber a Lesfargues, que escriuria un prefaci sobre els gascons que fugien cap a Catalunya durant els segles XVI i XVII. De l'altra, actuaria com a traductor-creador. A continuació, reproduïm dos fragments que permeten veure la faceta creadora de Sales com a traductor.

Je viens de finir la traduction-adaptation de Tibal lo Garrèl. La deuxième partie (celle qui est restée inédite) se ressentait surtout d'une préoccupation de Delluc pour en faire un « roman rose » [...]. Quand même j'ai pû extraire de la seconde partie quelques morceaux très beaux, du même ton que la première, un ton entre « rondalla » [= conte populaire], récit légendaire ou poème épique mineur et « novela picaresca », que je trouve très savoureux. (20 d'agost de 1962)

J'y ai fait, d'accord avec M. Delluc, de larges coupures et de remaniements dans la construction générale, surtout dans le but de ramener à la fin de l'ouvrage les épisodes les plus dramatiques. Il n'y a rien qui ne soit de M. Delluc : seulement, j'ai disposé l'ordre des épisodes d'une façon plus romanesque (avec un crescendo dramatique) et j'ai coupé tout ce qui sentait le « rose ». [...] Elle est toute en l'honneur des « nouveaux occitanistes » opposés au « félibrige utopique ». (4 d'octubre de 1962)

L'intervencionisme de Sales

- 17 El tercer aspecte, és a dir, l'intervencionisme de Sales, es pot deduir, de fet, de l'anterior. Tenint en compte la seva metodologia creadora com a traductor, no es fa estrany llegir alguns paràgrafs en què Sales pretén intervenir directament en textos que són responsabilitat de Lesfargues. Encara que sigui anecdòtic, pot ser escaient de recordar que Aurora Bertrana, a qui Sales li va traduir la novel·la *Entre dos silencis*, en una ocasió que queda recollida a les seves *Memòries des de 1935 fins al retorn a Catalunya*, el va titllar de « modificador impenitent de textos aliens a ell confiats ». (Bertrana 1975, 489)
- 18 Som al 23 de setembre de 1967. Gallimard publicarà *La plaça del Diamant* i la traducció anirà a càrrec de Lesfargues. Sales aprofita l'avinentsa per recordar-li que faci un prefaci com li havia fet a ell mateix quan, anys enrere, havia traduït *Incerta glòria*. I encara va més enllà perquè, de fet, s'atreveix a proposar-li un començament :
- Voici qu'avec *La Place du diamant* de Mercè Rodoreda, ce sont déjà trois les romans catalans contemporains incorporés dans cette collection « *Du monde entier* » universellement prestigieuse. Les antérieurs avaient été *Gloire incertaine*, de Joan Sales, et *Tino Costa*, de Sebastià Juan Arbó. Trois romanciers bien différents, qui donnent par cela même une idée de la riche variété du roman catalan d'aujourd'hui...
- 19 I acaba dient-li que pot aprofitar l'ocasió per parlar del Club. La curiositat, és clar, ens ha dut a comprovar el prefaci que va escriure Lesfargues per *La Place du diamant* : hem constatat que no s'hi troba cap de les paraules de Sales.

La capacitat dels dos corresponsals de fer de pont entre dues (o tres) literatures: la catalana, l'occitana i la

francesa

- 20 El quart aspecte fa referència a la capacitat de Sales i Lesfargues per actuar com a ponts culturals. La correspondència és plena d'exemples en què l'un demana a l'altre adreces postals o bé que el posi en contacte amb terceres persones, sempre del món de la literatura, o bé de recomanacions literàries per ser traduïdes a l'altra banda dels Pirineus. Un primer exemple el podem trobar en relació amb Loïs Delluc, tal com hem explicat més amunt.
- 21 Tenint en compte que Sales dirigia una editorial, es va ocupar de fer arribar al seu amic tots els volums, a mesura que s'anaven publicant, de la col·lecció «El Club dels Novel·listes» per tal que Lesfargues els llegís i en donés la seva opinió. L'objectiu, és clar, era que els recomanés a Gallimard perquè s'acabessin traduït al francès. D'entre tota la nòmina d'autors del Club, Sales insisteix, especialment, amb *No ho sap ningú*, de Nicolau M. Rubió, *El testament*, de Xavier Benguerel, *Bearn*, de Llorenç Vilallonga i *La plaça del Diamant*, de Mercè Rodoreda. La insistència de Sales és reiterada i fa palès el tarannà perseverant de l'editor. « *Aidez-nous donc à sortir du fonds du puits – d'ailleurs vous l'avez déjà fait avec Gloire incertaine. El testament, de Benguerel ; Bearn, de Villalonga, et la Plaça del diamant, de Mercè Rodoreda (outré No ho sap ningú, de Rubió, déjà offert à Gallimard).* »
- 22 D'altra banda, podem veure com Sales fa arribar a Lesfargues les adreces de diversos autors catalans, tals com Salvador Espriu, Joan Barat, Joan Triadú, Jordi Sarsanedes, Clementina Arderiu, Blai Bonet, Joan Fuster, entre d'altres.
- 23 Més enllà de posar en contacte l'altre amb diferents autors, la correspondència posa de manifest que Sales confia en Lesfargues i viceversa. Així, veiem que Sales li demana la seva col·laboració perquè participi en una publicació d'homenatge pòstum a la memòria del canonge Carles Cardó i, per l'altra banda, Lesfargues convida Sales a

fer una conferència a Lió, invitat per *Le Club Ibérique del Cercle pour la Liberté de la Culture*. També li encarrega que s'ocupi de fer una selecció d'obres catalanes per exposar a *l'Exposition du livre catalan*. En el moment que Sales rep la invitació es troba perseguit per la justícia espanyola, fet que anirà endarrerint el dia de la conferència fins a un límits absolutament irrisoris. Sales està processat i, mentre espera l'absolució o la condemna, no pot travessar legalment la frontera. Les cartes deixen veure com va caler esperar un any i mig perquè, finalment, Sales es decidís a tirar endavant la conferència. Finalment, la conferència i posterior debat van tenir lloc el 21 de desembre de 1964 i el títol va ser « *Les effets idiotisants du totalitarisme* ». La conseqüència d'aquesta conferència va ser que Sales va ser privat de passaport durant sis anys.

La reflexió teòrica entorn de les antologies i l'establiment dels cànons literaris

- 24 Pel que fa al cinquè aspecte, que té a veure amb l'elaboració d'antologies, faceta compartida per tots dos, resulta molt interessant de llegir com Sales, en un moment en què Lesfargues es troba preparant una antologia poètica catalana, vol intervenir profundament en la tria d'autors. Sales és conscient que un recull de textos literaris pot ajudar a definir el cànon, sobretot, quan es tracta de fer arribar una literatura minoritària com és la catalana a un país estranger. Per aquest motiu, i aprofitant que Lesfargues li demana ajuda, Sales dedica moltes cartes a confeccionar llistes i a donar arguments per convèncer el seu amic de quina ha de ser la tria¹. Sales mostra alegria perquè « *ce sera un nouveau service rendu à la Catalogne dont nous vous serons reconnaissants* » i li posa com a exemple l'antologia de Josep M. Capdevila, *Cent millors poesies líriques de la llengua catalana*. En una carta escrita el 10 de març de 1962, li proposa una llista en què una de les preocupacions principals

és que hi hagi representació de poetes del Principat, de les Illes i del País Valencià. Una de les altres obsessions de Sales és mirar de convèncer Lesfargues perquè no s'oblidi d'incloure Màrius Torres, a qui Sales considera « *le seul vraiment vrai de nos poètes de post-guerre* », els versos del qual « *disent, presque jour par jour, rigoureusement et douloureusement, la tragédie de notre patrie défaite* » (21 de juny de 1960). Segons Sales, Torres és l'únic poeta català llegit –en detriment de Carles Riba, per més que tingui la consideració de poeta « oficial »– i aquest fet, considera, justifica per sobre de tot la seva presència a l'antologia. Quan Lesfargues demana a Sales el seu punt de vista sobre la tria de poetes catalans que ha decidit incloure a l'antologia, l'escriptor català li fa veure, en una carta del 24 d'agost de 1960, que a la seva selecció, no hi ha cap valencià (i li proposa Joan Fuster), però, en canvi, sí que hi ha un rossellonès (Jordi Pere Cerdà) i un balear (Blai Bonet). Sales li aconsella que, per justificar l'antologia, remarqui, per una qüestió de coherència, el caràcter de totalitat geogràfica i que deixi clar que a la tria només s'hi inclouen poetes de postguerra. Considera que, d'altra manera, no s'entén l'exclusió de Carner ni de Sagarra. Un temps després de discutir amb Sales sobre quins havien de ser els poetes que conformarien el recull, Lesfargues fa arribar al seu amic la « *Présentation générale* ». Sales el felicita per la claredat i per les paraules que dedica a Màrius Torres, així com per haver inclòs, finalment, Carner, Riba i J.V. Foix. Només li sap greu que n'hagi quedat exclòs Joan Salvat-Papasseit i que no hi aparegui cap valencià. Finalment, els autors escollits van ser: Joan Argenté, Blai Bonet, Josep Carner, Jordi Pere Cerdà, Salvador Espriu, J.V. Foix, Carles Riba, Jordi Sarsanedes, Màrius Torres. L'antologia es va publicar al doble número 10-11 de la revista literària *Le Pont de l'Epée* l'any 1960.

La voluntat d'eixamplar coneixements literaris

- 25 El darrer punt és el d'eixamplar coneixements literaris. Joan Sales era molt explícit quan, en una carta del 24 de gener de 1958, deia: *« J'ai grande honte de vivre tellement ignorant de la littérature occitane contemporaine ; je confie en vous pour me tirer de mon ignorance honteuse »*. I no només vol que Lesfargues l'informi de les novetats de la literatura occitana sinó que vol convertir-lo en l'informador oficial de les novel·les d'èxit franceses :

Dites-nous si vous pouvez vous occuper de nous tenir au courant des romans à succès qui apparaissent en France et dans quelles conditions. Il va sans dire que tout travail doit être dûment récompensé. Vous m'aviez parlé concrètement d'un roman à succès fou [...] aussi d'une publication pour enfants très bonne. (18 d'octubre de 1957)

- 26 Així, doncs, Lesfargues farà arribar novetats a l'editorial de Sales i, de fet, algunes d'elles, s'acabaran traduïnt al català.

Aymà a reçu deux livres de Plon envoyés par votre conseil. Les Tristes Tropiques et Œil pour œil. Sous le mien, Aymà a demandé les droits pour tous les deux. [...] Vous m'aviez promis, d'ailleurs, de me tenir au courant de la littérature occitane, de me souscrire à votre meilleure revue, etc. (27 de novembre de 1957)

- 27 Sales llegeix tot allò que li envia el seu amic : *« je reçois tout ce que vous m'envoyez, romans à lire, numéros d'Oc, brochures de poèmes occitans. Je lis tout »*. (30 de juny de 1958).

- 28 Les recomanacions, és clar, aniran en les dues direccions i s'escolen gairebé a cada carta que conforma l'epistolari. Es fa evident que tant Sales com Lesfargues confiaven en el bon criteri literari de l'altre.

Le chemin le plus droit pour obtenir qu'un éditeur de Paris édite un ouvrage catalan, c'est le lui présenter déjà traduit, car les lecteurs attirés près des éditeurs parisiens ne savent pas, si ce n'est pas un pur hasard, le catalan. Gallimard, avec vous, Goytisoló et Palau Fabre, c'est une grande exception. [...] Je lis (ou je fais lire à ma femme) tous les romans que vous nous envoyez. Il y en a de beaux, mais pour nos plans, et puisque nous ne pouvons publier que très peu [...], il nous faudrait des romans exceptionnels, de grands succès. (30 de juliol de 1958)

Conclusió

- 29 Després d'haver llegit i resseguit els aspectes més rellevants de l'epistolari, podem concloure que la correspondència entre Sales i Lesfargues és un document molt valuós per a la història de la literatura en sentit ampli. No només perquè permet resseguir la gènesi de la traducció (i la redacció sense censura) d'*Incerta glòria*², sinó perquè, dins seu, conté una història que ens ajuda a comprendre i a valorar el paper fonamental que van desenvolupar aquests dos homes de lletres, combatius i plens de determinació; dos noms imprescindibles de la literatura (catalana, occitana i francesa), dos creadors absolutament polièdrics que no van dubtar a consagrar les seves vides a la literatura: escriptors, antòlegs, traductors, editors... No hi ha dubte que la feina de l'un i l'altre ha contribuït a eixamplar una mica més la catedral literària.

BIBLIOGRAPHY

BERTRANA, Aurora, 1975, *Memòries de 1935 fins al retorn a Catalunya*, Pòrtic, Barcelona.

LESFARGUES, Bernard, 2008, *Bernard Lesfargues*, Visat. <https://visat.cat/espai-traductors/cat/traductor/147/bernard-lesfargues.html> (<https://visat.cat/espai-traductors/cat/traductor/147/bernard-lesfargues.html>).

LESFARGUES, Bernard & LAFONT, Robert, 1946, *La jeune poésie occitane*, París, Jean Chaffiotte.

PASQUAL, Marta, *Creativitat i subversió en les reescriptures de Joan Sales* (tesi doctoral), Universitat de Girona, 2011.

PLA, Xavier, « La recepció de “Gloire incertaine” de Joan Sales, història d’una traducció (<https://traces.uab.cat/record/77225?ln=ca>) », (<https://traces.uab.cat/record/77225?ln=ca>) in TRENC BALLESTER, Eliseo & ROSER I PUIG, Montserrat, *Col·loqui Europeu d’Estudis Catalans* (<https://traces.uab.cat/search?f=title&p=Col%C2%B7loqui%20Europeu%20d%27%27Estudis%20Catalans%20Volum%201%20La%20recep%C3%B3%20de%20la%20literatura%20catalana%20a%20Europa&ln=ca>), (<https://traces.uab.cat/search?f=title&p=Col%C2%B7loqui%20Europeu%20d%27%27Estudis%20Catalans%20Volum%201%20La%20recep%C3%B3%20de%20la%20literatura%20catalana%20a%20Europa&ln=ca>) *La recepció de la literatura catalana a Europa* (<https://traces.uab.cat/search?f=title&p=Col%C2%B7loqui%20Europeu%20d%27%27Estudis%20Catalans%20Volum%201%20La%20recep%C3%B3%20de%20la%20literatura%20catalana%20a%20Europa&ln=ca>), Montpeller, Centre d’Études et de Recherches Catalanes Université Paul Valéry / Association Française des Catalanistes, vol.1, 2004, 153-166. (<https://traces.uab.cat/search?f=title&p=Col%C2%B7loqui%20Europeu%20d%27%27Estudis%20Catalans%20Volum%201%20La%20recep%C3%B3%20de%20la%20literatura%20catalana%20a%20Europa&ln=ca>).

PLA, Xavier, « Breu història de la traducció francesa d’*Incerta glòria* », *Visat*, 3 (abril 2007), <https://visat.cat/traduccion-literatura-catalana/esp/ressenyes/66/115/-/0/-/joan-sales.html> (<https://visat.cat/traduccion-literatura-catalana/esp/ressenyes/66/115/-/0/-/joan-sales.html>).

PLA, Xavier, « Joan Sales, una traducció i una novel·la sense punt final », *Quaderns: revista de traducció*, 18, 2011, 9-19.

PLA, Xavier, « *Gloire incertaine* de Joan Sales ou une poétique de l’excès », a *La Méditerranée à feu et à sang*, Paul Carmignani, Jean-Yves Laurichesse & Joël Thomas (eds.), Perpignan, PUP, 2014, p. 179-190, <https://books.openedition.org/pupvd/27749?lang=fr> (<https://books.openedition.org/pupvd/27749?lang=fr>).

RAFANELL, August, 2006, *La il·lusió occitana*, Barcelona, Quaderns crema.

SALES, Joan, *Correspondència enviada a Bernard Lesfargues*, Fons Personals, Biblioteca d'Humanitats, Universitat Autònoma de Barcelona.

* NOTES

1 NdE. Ces éléments complètent et éclairent l'analyse que fait (*supra*) Jordi Julià de l'anthologie parue dans la revue *Le pont de l'épée*. <https://plumas.occitanica.eu/1114> (<https://plumas.occitanica.eu/1114>)

2 NdE. C'est cet aspect traductologique qui fait l'objet de la contribution suivante, de Dolors Poch (*infra*).

🖼 LIST OF ILLUSTRATIONS

Caption

Réédition récente chez Actes Sud (2018) de la traduction de Marie Bohigas et Bernard Lesfargues

URL

<docannexe/image/1120/img-1.jpg>

👤 AUTHOR

Marta Pasqual

Universitat de Girona